

การท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตต์
Traveling to the Buddhist Pilgrimage Places according to
the Principle of Meritorious Actions

แม่ชีกาญจนา เตரியมธนาโชค
MaeChee Kanchana Thearmtanachok^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตต์” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบ กระบวนการจัดการ และเสนอผลการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตต์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักท่องเที่ยวไทย จำนวน ๒๐ ราย ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง อายุ ๔๐ ปีขึ้นไป การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทำงานหลากหลายอาชีพ ไม่คำนึงถึงรายได้ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบ “TBM” เป็นพิธีกรรมที่ได้จากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางพระพุทธศาสนาใช้หลักบุญกิริยาวัตต์เป็นหัวใจ เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้พระสูตรที่สอดคล้องกับการไปเยือนสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง ต่อจากนั้นนำมาใคร่ครวญธรรม ลงมือปฏิบัติ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและยกระดับจิตใจ จนเกิดผลผ่านกิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม ซึ่งส่วนของผลการท่องเที่ยวเห็นได้จากความรู้สึกและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ การเปลี่ยนแปลงจากการสั่งสมบุญกิริยาวัตต์ทั้งจากการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้สัมผัส การได้สัมผัส ตลอดจน ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความสำคัญที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตกลงดำเนินการร่วมกัน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว, แดนพุทธภูมิ, หลักบุญกิริยาวัตต์

---

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรและศิลปะแห่งชีวิต หน่วยวิทยบริการสาวิกาสิกขาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Majoring in Buddhism and Arts of Life, SavikaSikkhalaya Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Abstract

This article is a part of research titled: Traveling to the Buddhist Pilgrimage Places according to the Principle of Meritorious Actions. The objective was to develop the model, the management process, and purpose the results of the traveling. The mixed method between the qualitative and participatory action research was used. The purposively selected key informants were 20 Thai tourists who were over 40 years old, at least a bachelor degree, work in a variety of professions, regardless of income. The research found that: the “TBM” model is a “religious rituals”. It is based on both the cultural tourism approach as well as Buddhism, the mean of Meritorious Actions as a core. It begins with learning the Suttas relevant to the 4 pilgrimage places. After that, taking the Suttas’ messages into contemplation, putting into practice, and enhancing the spiritual mind. These were done through the six main activities. The results of the traveling could be seen from the tourists’ feelings and experiences, inner transformations through seeing, hearing, smelling, tasting, touching. This was including problems, obstacles, suggestions, and outcome that arises from the realization and agreement among the key informants

Keywords: Traveling, Buddhist pilgrimage places, Meritorious Actions

๑. บทนำ

สถิตินักท่องเที่ยวไทยเดินทางไปอินเดีย นั้น มีแนวโน้มที่สูงขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ ในปี ๒๕๕๑ จำนวน ๕๖,๗๑๘ คน ในปี ๒๕๕๓ จำนวน ๗๖,๖๑๗ คน ในปี ๒๕๕๔ จำนวน ๙๒,๔๐๔ คน และ ในปี ๒๕๕๗ จำนวน ๑๐๔,๓๙๓ คน^๒ โดยส่วนใหญ่

เดินทางไปอินเดียเพื่อเยี่ยมชม ทัศนศึกษา สังเวชนียสถานและพุทธสถาน แม้ในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการเดินทางจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น มีเรื่องธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง กระนั้นก็ตาม การสั่งสมบุญ คือการได้เห็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา (ทัสสนา

---

^๒ กองเอเชียใต้ กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา, **สาธารณรัฐอินเดีย**, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://sameaf.mfa>.

---

go.th/FactSheet%20Th/South%20Asia/India%20FactSheet%20%207%20Mar%202016.pdf (วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

นุตตริยะ)^๓ จนกับมีคำกล่าวว่าชาติหนึ่งชีวิตหนึ่งต้องได้ไปเยือนพุทธมาตภูมิ คือแผ่นดินถิ่นกำเนิดของมหาบุรุษให้เห็นประจักษ์แก่สายตา “ด้วยว่าละอองแห่งพระวรกายของพระพุทธองค์ยังดำรงอยู่ในสังเวชนียสถานให้เราสัมผัสได้ รู้ได้ เห็นได้ด้วยตนเอง”^๔ จนกลายเป็นค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับพุทธบริษัทเป็นจำนวนมาก

จากที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า คณะผู้ดำเนินการท่องเที่ยวไปยังสังเวชนียสถาน บางครั้งอาจเป็นการท่องเที่ยวเพียงผิวเผิน คือจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งเพียงเพื่อไหว้เจดีย์ สลูป เที้ยวชมโบราณสถาน และกลายเป็นความเชื่อที่ทำตามกันมาเท่านั้น จึงทำให้การเดินทางนั้นเกิดการสูญเสียวัตถุกรรมและปัจจัยต่างๆ ไปอย่างสิ้นเปลือง โดยที่บรรลุเป้าหมายบ้าง ไม่เป็นไปตามเป้าหมายบ้าง ดังนั้น เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวมาสู่แดนพุทธภูมิของประชาชนทั่วไปเป็นไปอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือได้บุญมาก ได้อานิสงส์มาก และเห็นความสำคัญของสังเวชนียสถาน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “อานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้ เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู” สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า^๕ ๑) ตถาคตประสูติในที่นี้ (ลุมพินี) ๒) ตถาคตได้ตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ (พุทธคยา) ๓) ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม

ในที่นี้ (พาราณสี) และ ๔) ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้ (กุสินารา) อีกทั้ง สาระสำคัญที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเดินทางท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิ ในสังคีตสูตรกล่าวถึงที่ตั้งแห่งความดี ๓ ประการ คือ^๖ ทานมัย (บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน) สีลมัย (บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล) และ ภาวนามัย (บุญสำเร็จด้วยการภาวณา)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุควรเป็นอย่างไร ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวของพุทธศาสนิกชน ที่จะได้รับประโยชน์ในการเดินทางสูงสุด รวมทั้งผลของการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายใน เช่น การใคร่ครวญ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเห็นสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง เพื่อให้มีการนำองค์ความรู้ใหม่นี้ ไปใช้ประโยชน์กับคณะผู้เดินทางท่องเที่ยวแสวงบุญ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย/วิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๒ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

^๓ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๓.

^๔พระราชรัตนรังษี (วีรยุทธ์ วีรยุทธ), **สู่แดนพุทธองค์กุสินารา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๓), หน้า คำนำ.

^๕ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑.

^๖ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

๒.๒ เพื่อเสนอผลการท่องเที่ยวสู่
แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ใช้การค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ นักท่องเที่ยวไทย จำนวน ๒๐ ราย ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทำงานหลากหลายอาชีพทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยไม่คำนึงถึงรายได้ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ที่ระบุว่าตนเองนั้น มีความสมัครใจและเต็มใจในการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ตลอดระยะเวลาการเดินทาง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับ/ประสบการณ์/สิ่งที่ท่านได้รับจากการสังฆทานมัย ศีลมัย และภาวนามัย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ทั้งที่เกิดจากการได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัสทั้งทางกายและใจ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีการทดสอบและตรวจคุณภาพเครื่องมือ โดยนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน

มาปรับปรุง ประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ๑) ข้อมูลเชิงเอกสาร ทำการค้นคว้าขั้นต้น จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ จากหนังสือ บทความ วารสาร เอกสารที่เกี่ยวข้อง และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ตามประเด็นที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ ต่อจากนั้น นำข้อมูลที่ได้จากมาวิเคราะห์ด้วยการใช้หลักวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษาผลการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ และ ๓) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเป็นการสังเกตพฤติกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงออกระหว่างการท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยได้ขออนุญาตและได้รับการยินยอมด้วยความสมัครใจและเต็มใจในการเปิดเผยและเผยแพร่ข้อมูลด้วยวาจา (Verbal Consent)

การวิเคราะห์ การสรุปผล และข้อเสนอแนะ นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบเพื่อความครบถ้วน ความแม่นยำในเนื้อหา และความน่าเชื่อถือ (Credibility) ต่อความจริงของสิ่งที่พบ (Truth of Findings) โดยใช้วิธีสามเส้า (Triangulation) ต่อจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผลข้อมูลเชิงพรรณนา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดระบบของข้อมูล แล้วนำมาแยกประเภทของข้อมูลตามประเด็นของกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ และทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมมาได้ โดยวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้

ศึกษาอย่างละเอียด ตามการวิเคราะห์คือ การนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภท การเปรียบเทียบ และสรุปประมวลผล โดยใช้การบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Method)

๔. ผลการวิจัย แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ดังนี้

รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวสู่แดนพุทธภูมิตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ได้พัฒนา ปรับปรุง ต่อยอดจากแนวคิด ทฤษฎี การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีมุมมองว่าการท่องเที่ยวเป็น “พิธีกรรม” เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดของตนเอง พัฒนาศักยภาพ การตื่นรู้ตามสมควรแก่ธรรม ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นทั้งรากฐานและการต่อยอดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการนำหลักบุญกิริยาวัตถุ ซึ่งหมายถึง การลงมือปฏิบัติบนหนทางของท่าน ศิล ภาวนา ที่เกี่ยวเนื่องกับพระสูตรต่างๆ และสอดคล้องกับสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งในที่นี้คือ ๑) สัมปทานียสูตร และมหาปทานสูตรเกี่ยวข้องกับการประสูติ ๒) โพธิราชกุมารสูตรและปฐมจสมุปาบทสูตรเกี่ยวข้องกับการตรัสรู้ ๓) ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและอนัตตลักขณสูตรเกี่ยวข้องกับการแสดงธรรม และ ๔) มหาปรินิพพานสูตรเกี่ยวข้องกับการปรินิพพาน โดยนักท่องเที่ยวนำองค์ความรู้ที่ได้รับนั้นมาพิจารณา

วิเคราะห์ สังเคราะห์ พร้อมทั้งประยุกต์และบูรณาการตามความสามารถ ความต้องการ และความจำเป็นของแต่ละคน มีเป้าหมายหลักเพื่อยกระดับจิตวิญญาณเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงเรียกรูปแบบนี้ว่า “TBM” มีความหมายคือ ๑) T มาจากคำว่า Traveling ๒) B มาจากคำว่า Buddhist Pilgrimage Places และ ๓) M มาจากคำว่า Meritorious Actions ส่วนกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ได้พัฒนาผ่านรูปแบบ “TBM” มีกำหนดการเดินทางระหว่างวันที่ ๑๓-๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวนทั้งสิ้น ๘ วัน ๗ คืน โดยเน้นกิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม ดังนี้

๑) การสวดมนต์ ไหว้พระ สมาธิภาวนา อุทิศส่วนกุศล เพื่อเปิดโอกาสให้เข้าถึงพระรัตนตรัย ด้วยการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ เน้นการสั่งสมศีลมัย ภาวนามัย ฝึกให้จิตใจปลดปล่อยเข้าสู่ความสงบเย็น พร้อมกับสั่งสมศักยภาพในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ แบ่งปันความรัก ความปรารถนาให้ผู้อื่น

๒) การทำบุญถวายสังฆทาน เพื่อให้มีโอกาสบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ เน้นการสั่งสมทานมัย และเพื่อสนับสนุนการทำงานของพระธรรมทูตไทยสายอินเดีย-เนปาล

๓) การฟังธรรมตามกาล เพื่อให้มีโอกาสฟังพระสูตร หลักธรรม ธรรมบทที่เกี่ยวข้องกับสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง เน้นการสั่งสมทานมัย ศีลมัย ภาวนามัย

๔) การสนทนาธรรม เพื่อให้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ภายหลังจากการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้สัมผัสกับสถานที่ต่างๆ ที่ได้ไปท่องเที่ยว อีกทั้งจากการฟังธรรมตามกาล โดยเน้นการสั่งสมทานมัย ศีลมัย ภาวนามัย

๕) การพิจารณาอาหาร เพื่อสร้างความพร้อมเพรียงในหมู่คณะและทราบถึงการประมาณในการบริโภค เน้นการสั่งสมทานมัย

๖) การพิจารณาธรรมอยู่เนื่องๆ เพื่อนำสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัส ซึ่งเป็นสิ่งภายนอกมาพิจารณาใคร่ครวญภายใน เพื่อเห็นสัจธรรมความจริงของชีวิต เป็นการสั่งสมภาวนามัย

จะเห็นได้ว่า ทุกกิจกรรมในรูปแบบ “TBM” เป็นไปเพื่อการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และเห็นผลจากการประพุดติดตามการสั่งสมหลักบุญกิริยาวัตถุ

๒) ผลการท่องเทียวสู่แดนพุทธภูมิ ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ แบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ความรู้สึก ประสบการณ์ จากการสั่งสมบุญกิริยาวัตถุ มีดังต่อไปนี้

การสั่งสมทานมัย

การมาท่องเทียวเป็นโอกาสนำสิ่งของที่เตรียมมาจากเมืองไทยไปถวายยังวัดต่างๆ นักท่องเทียวท่านหนึ่งกล่าวว่า “ดีมากที่ได้ทำบุญ ให้ไปเราก็ไม่ได้เดือดร้อน ปรกติกัทำอยู่แล้วกับพระแถวบ้าน นี่ก็ดีมากทำบุญกับพระไทยต่างแดน ทำแล้วก็สบายใจ ท่านก็ให้พระเรา”^๗ อีกท่านกล่าวว่า “วัดเตรียมห้องน้ำดีๆ ให้เราได้ใช้ วัดก็ทำทานให้เรา ไข่เสร็จจัดการให้เรียบร้อย คนอื่นมาจะได้ใช้ห้องน้ำสะอาดๆ คิดแบบนี้ก็ทำทาน”^๘

การสั่งสมศีลมัย

^๗คุณ ฉ (นามสมมุติ), สนทนากลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๘คุณ ด (นามสมมุติ), สนทนากลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การมาท่องเทียวครั้งนี้ส่วนใหญ่ มีความพยายามรักษาศีล ๕ ให้สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม เรื่องการพูดอาจจะมึพั้งเพลอไปบ้าง แต่อย่างน้อยที่สุด การมาท่องเทียวเป็นการรวมคนที่มึจุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือการมีศีลร่วมกัน มีการให้อภัยซึ่งกันและกัน เช่น บางคนอาจมาช้าเลยเวลานัดไปบ้างเพราะเข้าห้องนํานาน หรือบางคนอาจแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวบ้าง บางท่านรักษาศีล ๘ โดยกล่าวทั้งทำยอย่างติดตลกว่า “ถือว่าได้บุญ รักษาศีล และลดความอ้วนไปในตัว”^๙

การสั่งสมภาวนามัย

การสะท้อนที่เห็นชัดเจนอย่างยิ่ง คือ คำกล่าวที่ว่า “มีคนนำทาง คนคอยอำนวยความสะดวก แล้วยังมีคนช่วยให้กลับมาอยู่กับลมหายใจบ่อยๆ มีพระสูตรที่ดีๆ มีคำอธิบายที่มีทั้งศรัทธาและปัญญาควบคู่อยู่ด้วยกัน ไม่ใช่ศรัทธาตาบอด เป็นสิ่งที่ดีมาก”^{๑๐} อีกท่านกล่าวว่า “เหมือนกับมาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้สัมผัสกับสถานที่จริง ส่งผลดีต่อการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะเวลาที่อะไรๆ ไม่ได้ตั้งใจ”^{๑๑} และ “มาเห็นของจริงก็ดี ได้ระลึกถึงความตาย แม้พระองค์ก็ยังไม่เสียชีวิตที่เหลื่อจะพยายามไม่ประมาท”^{๑๒}

^๙คุณ ถ (นามสมมุติ), สนทนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐}คุณ ก (นามสมมุติ), สนทนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑}คุณ ก (นามสมมุติ), สนทนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒}คุณ ณ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ตอนที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงจากการสังสมบุญกิริยาวัตถุ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อปัจจัยภายใน คือจิตใจ ดังนี้

การได้เห็น ที่ถือว่าเป็นการย้ายถึงสุภชาติที่ว่า “ลืปากว่า ไม่เท่าตาเห็น”^{๑๓} ทำให้ “เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มาเห็นประจักษ์พยานว่ามีจริงๆ เป็นคนจริงๆ ไม่ใช่คิดขึ้นมาเอง และเมื่อลงมือปฏิบัติจริง ว่าทำแล้วได้แบบนี้”^{๑๔} ในทิศทางเดียวกัน “ทำให้ออกยาศึกษาเพิ่มขึ้น ให้ลงลึกไปอีก ไม่ใช่เท่าที่เคยเรียนสมัยเด็ก”^{๑๕} อีกท่านกล่าวเสริมเช่นเดียวกันว่า “ดวงตาคนที่สามล้อที่พาราณสี ดวงตาแห่งผาก ไร่ชีวิต ชีวิตมันทุกข์ จึงคิดว่า ถ้าหากยังไม่พ้นทุกข์ จะเป็นอย่างไร”^{๑๖}

การได้ยิน

บรรยากาศการสวดมนต์ตามสังเวชนียสถานชี้ให้เห็นว่านักท่องเทียวทุกชาติต่างนิยมการสวดมนต์ ส่วนใหญ่ต่างสะท้อนในทิศทางที่ดี เช่น การสวดมนต์ทำให้ใจเย็นขึ้นจากเดิมที่ใจร้อนอยู่เสมอ ลดความกังวล ฟุ้งซ่าน หงุดหงิด เบื่อ ในทางตรงข้าม สิ่งที่ควรระมัดระวังว่า “บางทีสวดมนต์ก็สวดกัน

มากเกินไป นานเกินไป โดยลืมไปว่า สวดมนต์เป็นยาทา ภาวนาเป็นยากิน”^{๑๗}

การได้กลิ่น

การได้กลิ่นมักเป็นประเด็นที่นักท่องเที่ยวมักพูดถึงกลิ่นที่เกิดจากอาหารพื้นถิ่น ที่มีส่วนผสมของเครื่องเทศอยู่มาก เช่น แกงชนิดต่างๆ ตลอดจนกลิ่นที่มาจากสถานที่ที่ไปเยือน เช่น กลิ่นเครื่องหอม กลิ่นกายาน กลิ่นของผู้คนเฉพาะถิ่น กลิ่นของสัตว์เลี้ยงอย่างไกร้ก็ตาม มีประเด็นในเรื่องการได้กลิ่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศยาโดยตรง ดังที่กล่าวว่า “ดอกไม้ที่ประดับ กลิ่นน้ำหอมต่างๆ ทุกคนเอาคำสอนของพระพุทธองค์ไปทำตามความต้องการของตนเอง”^{๑๘}

การได้ลิ้มรส

การได้ลิ้มรสที่สำคัญคือ อาหารจากโรงแรมที่พัก ทั้งแบบยุโรป จีน และอินเดีย แต่สิ่งหนึ่งที่คณะทัวร์ไทยมักจะคุ้น คือการนำอาหารแห้งและเครื่องปรุงรสไปจากเมืองไทย เช่น เส้นกวยเตี๋ยวแห้ง น้ำพริก หมูหยอง ปลากระป๋อง ผักดอง น้ำปลา น้ำพริกแกง พริกมะนาว อีกทั้งยังมีการแวะตลาดสดเพื่อใช้วัตถุดิบในพื้นที่ทำอาหารไทย คณะนักท่องเทียวลงความเห็นว่าลิ้มรสผลิตภัณฑ์จากผักกูด เช่น ผัดผักกูด ยำผักกูด ผักกูดลวก จึงกล่าวได้ว่า นักท่องเทียวที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญแทบจะไม่ได้มีความอยากลำบากในการลิ้มรสอาหารทางกายในการเดินทางครั้งนี้เลย

การได้สัมผัส

^{๑๓} คุณ ค (นามสมมุติ), สันทนาการกลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔} คุณ ค (นามสมมุติ), สันทนาการกลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕} คุณ ช (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓} คุณ ก (นามสมมุติ), สันทนาการกลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔} คุณ ก (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕} คุณ ค (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖} คุณ ก (นามสมมุติ), สันทนาการกลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การสัมผัสจากประสบการณ์ตรงทำให้นักท่องเที่ยวกล่าวตรงไปตรงมาว่า “ดีที่ได้มาเหยียบแดนพุทธภูมิ”^{๑๙} ในขณะที่อีกท่านหนึ่งย้อนนึกถึงเหตุการณ์ที่ตนเองเคยมาเยือนสวนลุมพินี เมื่อ ๑๐ กว่าปีก่อนว่า “สมัยก่อนเดินทางลำบากมาก แต่ครั้งนี้อายากมาเพื่อจะมาให้ครบทั้ง ๔ แห่ง”^{๒๐} ส่วนอีกท่าน แม้จะมาอินเดียเป็นครั้งที่ ๗ แล้ว สังกษนิยสถานเป็นครั้งที่ ๓ แล้วก็ตาม “ครั้งต่อไปจะมาสายพระไตรปิฎกนานาชาติ อยากมาฟังแต่ละประเทศสายนายอย่างไร อยากมีโอกาสฟังคำสอนที่เผยแพร่ออกไปกว้างไกล”^{๒๑}

การท่องเที่ยวในครั้งนี้ไม่ใช่เพียงเฉพาะสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น ยังมีการสัมผัสทางกายที่มักส่งผลไปยังการสัมผัสทางใจ อย่างไรก็ตาม การสัมผัสที่นักท่องเที่ยวได้รับในการเดินทางครั้งนี้ ยักรวมไปถึง “เรื่องปฏิจกสมุปปาตน์ เหมือนคนชกหน้าตนเองอยู่รำไป จึงอุปมาว่า ความคิดที่ทำร้ายตัวเองนั้นทำร้ายเราอยู่ตลอดเวลา ต้องอยู่กับปัจจุบัน เช่นเมื่ออีกที่ถนนขรุขระมันจบแล้ว”^{๒๒} และ “ตอนนั่งรถสามล้อลุยน้ำประปาท่อแตก กลัว

เขาทำหล่น พาไปผิดทาง แกรมจำทางไม่ได้ด้วย ต้องตามลมพร้อมสวดมนต์”^{๒๓}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจากการสังฆบุญกิริยาวัตถุเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก (สถานที่) ที่มีผลต่อปัจจัยภายใน (จิตใจ) ทั้งเรื่องการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส การได้สัมผัส การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ย่อมทำให้จิตใจอ่อนโยนลง สงบมากขึ้น เกิดการใคร่ครวญภายใน เกิดความสังเวชใจ เกิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น เข้าใจในชีวิตมากขึ้น เกิดกุศลที่จะหาหนทางเข้าถึงความหมายของคำว่าทุกข์และความดับไปแห่งทุกข์ กล่าวอย่างสั้นๆ ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ทาน ศีล ภาวนา พัฒนาเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป โดยใช้ประโยชน์จากการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส การได้สัมผัส จากสังฆนิยสถานทั้ง ๔ แห่งในแดนพุทธภูมิเป็นสำคัญ

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ไม่เฉพาะเรื่องในทิศทางที่ดีเท่านั้น ยังมีเรื่องในแง่ลบ ดังเช่น

๑) เรื่องความสะดวกสบาย ดังที่นักท่องเที่ยวท่านหนึ่งกล่าวว่า “วัดบางแห่งอะไรๆ ก็ดีไปหมด แต่พอเดินเข้าไปเห็นมีที่ทิ้งขยะอยู่ข้างๆ วัด น่าจะจัดการให้เรียบร้อย”^{๒๔} อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “ห้องน้ำ ยังมีกลิ่นที่แรงมากอยู่ บางทีน้ำก็ไม่ค่อยจะมีเสียด้วย ขนาดในสนามบินกลิ่นก็แรง”

^{๑๙} คุณ ช (นามสมมุติ), สนนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐} คุณ ช (นามสมมุติ), สนนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑} คุณ ช (นามสมมุติ), สนนากลุ่ม, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒} คุณ ช (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓} คุณ ฐ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔} คุณ ง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๒) เรื่องการเดินทาง เช่น จากสนามบินคยาไปยังเมืองราชคฤห์ ระยะทางประมาณ ๗๑ กิโลเมตร แต่ใช้เวลานานถึง ๒.๕ ชั่วโมง จากวัดไทยสารนาถไปยังเมืองกุสินารา ระยะทางประมาณ ๒๗๕ กิโลเมตร ใช้เวลา ๗-๘ ชั่วโมง เห็นได้ชัดว่า “นั่งอยู่บนรถอย่างกับกำลังควมม้าแข่งบนถนนวิบากระเบิด (มูลสัตว์) วางอยู่เป็นระยะๆ แคมต้องลุ้นทั้งแตร ทั้งระยะห่าง กลัวจะชนเอา”^{๒๕}

๓) เรื่องการค้าขาย หากมองหาของฝากจากอินเดีย ผลิตภัณฑ์หิมาลายา ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ น้ำมันมะรุม น้ำมันกระเทียมได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงจากคนไทย จนหัวหน้าทัวร์รู้ว่าจะต้องพาไปที่ร้านไหน การค้าขายเช่นนี้เป็นการค้าที่มีกำไร แต่ไม่ได้เอาไรเอาเปรียบ อย่างไรก็ตาม เหยียดย่อมมี ๒ ด้าน นักท่องเที่ยวท่านหนึ่งกล่าวว่า “กลัวจิ้งนึ่งเสียดขึ้นเขาคิชฌกูฏ จ่ายเงินตามราคาที่ได้ก็บอกพอยื่นให้ ไม่ยอม นี้อึดตกเลย”^{๒๖}

แม้ปัญหาและอุปสรรคจะเป็นเรื่องปกติ แต่เชื่อว่าหาหนทางป้องกัน ควบคุม จำกัดไม่ได้ ทั้งเรื่องกิจกรรม ความสะอาด การเดินทาง การค้าขาย ดังนั้นข้อเสนอแนะที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่กล่าวถึง จึงเป็นเรื่องที่ให้แก่ใจในส่วนที่เป็นปัญหาและอุปสรรคนั้นคือ เรื่องความสะอาด การเดินทาง การค้าขาย

ตอนที่ ๔ ผลลัพธ์ (Outcome)
เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความสำคัญของการสังฆบุญกิริยาวัตรที่กลุ่ม

^{๒๕} คุณ ค (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖} คุณ ข (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ตกลงดำเนินการร่วมกัน สิ่งที่เป็นผลลัพธ์ได้แก่ ๑) เกิดการทำเป็นกลุ่มไลน์ (line) ในการสนทนาพูดคุยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เน้นการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตร ๒) ส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นให้เกิดการเจริญ ศีล สมาธิ ถาวนาสืบต่อไป ๓) ศึกษา เรียนรู้ หาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ๔) ซักขวนกันไปท่องเที่ยวตามหลักบุญกิริยาวัตรยังแหล่งท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จะเห็นว่า นักท่องเที่ยวต่างได้รับความรู้สึกและประสบการณ์จากการสังฆบุญกิริยาวัตรตามสมควรแก่ธรรม จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันมีส่วนจากการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส และการได้สัมผัส จากสังฆเวณีสถานทั้ง ๔ แห่งในแดนพุทธภูมิเป็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดและส่งผลให้จิตใจอ่อนโยน สงบ ไคร่ครวญ สดใสใจ เห็นอกเห็นใจมากขึ้น เข้าใจชีวิตมากขึ้น เกิดกุศลในการดำเนินชีวิตต่อไปดังเห็นได้จากผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัยนี้ อย่างไรก็ตามในการเดินทางท่องเที่ยวยังมีประเด็นปัญหาและอุปสรรค ซึ่งสมควรแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

๕. บทสรุป

การท่องเที่ยวเป็นพิธีกรรมที่เปลี่ยนผ่านจากความคุ้นชินเดิมช่วงขณะ เป็นเรื่องธรรมดาที่ปุถุชนคนเดินดินย่อมต้องประสบพบเจอทั้งสิ่งที่ชอบตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชอบใจ หรือในทางตรงกันข้าม ไม่ชอบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และไม่ชอบใจ สิ่งเหล่านี้เกิดจากการปรุงของจิตหรือความคิดปรุงแต่ง การกลับมาฝึกปฏิบัติ เป็นกลวิธีที่ใช้ในการฝึกบริหารจิต ไปพร้อมๆ กับ

การเจริญปัญญา เป็นการกลับมาอยู่กับความเป็นปรกติของจิต ที่จิตของปุถุชนมักไม่คุ้นชินกับความเป็นปรกติเช่นนี้ แต่กลับคุ้นชินกับความไม่ปรกติของจิต จนบางครั้งอาจปรุงไปว่าความไม่ปรกติของจิตนี้คือความเป็นปรกติ ดังนั้น การได้ยินพระสูตรสอดคล้องกับสถานที่จริงที่ตนเองได้เดินทางไปเยือน การเข้าร่วมกระบวนการของกิจกรรมหลักทั้ง ๖ กิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงให้กิจกรรมนั้นๆ กลับมาฝึกปฏิบัติ เป็นการอบรมจิตใจ เพื่อช่วยให้เกิดความสะอาด สว่าง สงบ บนวิถีทางเช่นนี้ จะพบว่า ผู้ฝึกปฏิบัติมีโอกาสใช้ช่วงเวลาในการท่องเที่ยว มีเวลาใคร่ครวญธรรม หาเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเช่นนี้ จะ

ค่อยๆ ปรากฏเปิดเผยจากความหยาบเป็นความละเอียดและเป็นความละเอียดยิ่งๆ ขึ้นไป นอกจากนี้แล้วการไม่เร่งรีบด่วนสรุป ตัดสิน ประเมิน แต่พร้อมเปิดใจกว้าง ยอมรับฟังเสียงที่แตกต่างจากความคิด ความเชื่อของตนเอง ย่อมทำให้มีความเชี่ยวชาญและชำนาญการในการเปิดมุมมองและต่อยอดโลกทัศน์ ด้วยการใช่วิถีทางวัฒนธรรมและสิ่งที่ได้สัมผัสจากภายนอกมาใคร่ครวญเพื่อยกระดับจิตวิญญาณในมิติภายในอย่างสร้างสรรค์ รูปแบบการท่องเที่ยว “TBM” นี้จึงเปิดโอกาสให้ศึกษาทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ จนกว่าจะถึงหนทางแห่งความสิ้นทุกข์ แต่ละท่านใช้เวลาแตกต่างกันตามกรรม

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือทั่วไป

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระราชรัตนรังษี (วิริยฤทธิ์ วิริยฤทธิ์). สู่แดนพุทธองค์กุสินารา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๓.

๒. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กองเอเชียใต้ กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา, สาธารณรัฐอินเดีย, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://sameaf.mfa.go.th/FactSheet%20Th/South%20Asia/India%20FactSheet%20%207%20Mar%202016.pdf> (วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

๓. สัมภาษณ์

คุณ ข (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ค (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ง (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ช (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๖ และ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ซ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๘ และ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ฌ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ฎ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ฐ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ฒ (นามสมมุติ). สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔. สนนากลุ่ม

คุณ ก (นามสมมุติ). สนนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ค (นามสมมุติ). สนนากลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ฉ (นามสมมุติ). สนนากลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ต (นามสมมุติ). สนนากลุ่ม, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คุณ ถ (นามสมมุติ). สนนากลุ่ม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

